

KLIMAAT, WONINGMARKT EN PARTICIPATIE VAN JONGEREN

INFO

Een advies van Denktank-Y over de problemen en oplossingen voor het klimaat, de woningmarkt en participatie van jongeren tijdens en na de coronacrisis.

Voorwoord

Beste jongere, scholier, student, minister, minister-president en/of burger van Nederland,

Het is van groot belang dat de jonge generatie zich tijdens deze coronacrisis laat horen. Zoals u wellicht weet zijn er via Denktank-Y vanaf het begin van de coronacrisis al vele ideeën van jongeren binnengekomen. In het vervolg zal er, in samenwerking met het SER Jongerenplatform een app worden gelanceerd om deze ideeënstroom structureel te waarborgen. De samenwerking zal medio september van start gaan en nadere toelichting volgt aan het einde van dit rapport.

De jonge generatie verdient een stem, maar haar problematiek vraagt meer dan enkel een luisterend oor. Wij willen niet enkel leven in een 1,5-meter samenleving, maar ook in een 1,5-gradensamenleving. We willen kunnen uitkijken naar een betaalbare woning en hypotheek, ondanks onze studieschuld.

De thema's klimaat, woningmarkt en participatie vragen om innovatieve ideeën en om een heldere formulering door de overheid welke vervolgstappen er vervolgens worden gezet.

Wij kijken met een positief gevoel terug op het gesprek van 8 juli jl., waarin de thema's onderwijs en arbeidsmarkt aan de orde kwamen. Het doet ons goed dat er tijd wordt vrijgemaakt in het belang van de jonge generatie, maar het is ook belangrijk dat er snel tot actie wordt overgegaan. We hopen dat het kabinet serieus werk gaat maken van de adviespunten uit dit rapport om zo de positie en het toekomstperspectief van jongeren structureel te verbeteren.

Namens alle jongeren en jongerenpartijen die dit advies tot stand hebben laten komen,

Denktank-Y

Advies Klimaat

Aantal ingezonden problemen en oplossingen: 208

Schrijver: Jonge Klimaatbeweging (JKB) en Klimaat & Energie Koepel (KEK)

Achtergrond

De coronacrisis raakt het bedrijfsleven en de samenleving hard. De aandacht van beleidsmakers en politici is daardoor voornamelijk gericht op crisisbeleid en nauwelijks op herstelbeleid op de langere termijn.¹ Klimaatdoelen op de lange termijn mogen in deze crisis echter niet uit het oog verloren worden. De gevolgen van klimaatverandering worden namelijk in toenemende mate voelbaar en jongeren maken zich ook tijdens deze coronacrisis onverminderd zorgen om klimaatverandering. Zo maakt 74% van de Noordwest-Europese jongeren maakt zich enige tot zeer veel zorgen over klimaatverandering.²

Probleemanalyse

De omvang van de klimaatopgave is enorm. Dit wordt onderstreept door het feit dat zelfs de emissiereductie als gevolg van het stilleggen van de economie tijdens de coronacrisis onvoldoende is om op koers te blijven voor de 1.5-gradendoelstelling.³ Een te eenzijdige focus op het oplossen van de coronacrisis zal leiden tot desastreuze gevolgen voor de klimaatcrisis. Daarnaast zorgt de coronacrisis ervoor dat beleidsdoelen rondom het klimaatvraagstuk verder onder druk komen te staan. De klimaatopgave lijkt binnen het bedrijfsleven te zijn ondergesneeuwd. Uitstel en afstel van verduurzamingsmaatregelen zijn aan de orde van de dag. De energietransitie, de verduurzaming van de gebouwde omgeving en de overgang naar een circulaire economie lopen zo vertraging op, met als resultaat dat de belangrijke 1.5-gradendoelstelling verder uit zicht raakt.

Oplossingen

Jongeren hebben daarom meer dan 200 oplossingen ingezonden voor groen herstel van de economie uit deze crisis. De rode draad in de ingezonden oplossingen is dat de economische steunmaatregelen die nu worden genomen geen schulden mogen zijn die op de schouders van jonge generaties drukken. De economische herstelmaatregelen dienen daarentegen bij te dragen aan de vergroening van de economie. Dit is mogelijk door juist nu te investeren in een toekomstbestendige, circulaire en duurzame samenleving. Een belangrijke basis hiervoor is het vasthouden aan bestaande akkoorden en afspraken, en het blijven inzetten op de verhoging van de Europese CO₂-reductiedoelstelling naar -55% voor 2030. Tegelijkertijd liggen er nu synergiekansen voor additionele maatregelen die op de korte termijn economisch soelaas bieden en op de lange termijn verduurzaming bevorderen (zie bijlage 2). Het belangrijkste voor jongeren is echter dat er, ten behoeve van een snelle en inclusieve transitie naar de 1.5-gradensamenleving, belangrijke, meer structurele maatregelen worden genomen, waarvan een drietal hieronder is toegelicht.

Advies

- **Leg de basis voor een toekomstbestendige economie met fiscale vergroening.**
Het beprijzen van externe kosten maakt duurzame alternatieven sneller rendabel voor marktpartijen en belooft groene innovaties. Belangrijke opties voor fiscale vergroening: een brede CO₂-heffing (voor onder andere de emissie-intensieve landbouw en niet-ETS-industrie), een minder degressieve energiebelasting, uitbreiding van de MIA/EIA, uitfasering van belastingkorting voor fossiele brandstoffen. Door het verschuiven van belasting op arbeid naar milieubelasting kan tevens de netto belastingdruk gelijk blijven.
- **Bied zekerheid in transitie voor jongeren én bedrijven.**
De coronacrisis resulteert in veel onzekerheid onder jongeren en in het bedrijfsleven. Geef daarom meer zekerheid in het behalen van de doelstellingen uit het Parijsakkoord door rekening te houden met de kans op onvoorziene tegenvallers in emissiereductie. Bied daarnaast sectoren die onder druk staan, zoals de landbouwsector, een zeker, duurzaam toekomstperspectief met royale stimuleringsmaatregelen. Verruim bijvoorbeeld voor de landbouwsector de bestaande warme sanering voor veehouderijen en breid de borgstellingsregeling Vermogensversterkend Krediet (VVK) voor jonge boeren uit om hen te steunen bij de verduurzaming.

¹ Planbureau voor de Leefomgeving (2020). *Van coronacrisis naar duurzaam herstel*. Den Haag.

² Kantar, Vattenfall (2020). *The Conversation on Climate Change*. Stockholm.

³ Kamerbrief (2020). *Gevolgen COVID-19 voor het klimaat- en energiebeleid*. Den Haag.

- **Richt een Commissie Eerlijke Transitie op.**

Zowel de coronacrisis als de klimaatcrisis hebben de potentie om de ongelijkheid in Nederland te vergroten. Door een Commissie Eerlijke transitie op te richten kan de regering advies inwinnen voor het waarborgen van draagvlak voor het klimaatbeleid, het behoud van een eerlijke lusten- en lastenverdeling en het voorkomen van ongelijkheid door klimaatbeleid.

Advies Woningmarkt

Aantal ingezonden problemen en oplossingen: 101

Schrijvers: Landelijke Studentenvakbond (LSVb) & CNV Jongeren

Achtergrond

Jongeren hebben te maken met een crisis op de woningmarkt. Om een zelfstandig bestaan op te kunnen bouwen, is het van belang dat alle jongeren een betaalbare en passende woning kunnen vinden. Veel starters kunnen de woningmarkt echter moeilijk betreden vanwege stijgende huren en hebben moeilijkheden om een hypotheek te krijgen. Sinds 2017 is de gemiddelde huurprijs van een kamer bijvoorbeeld met 12 procent gestegen en dit jaar stijgen de huizenprijzen naar verwachting met 4,5%.⁴ Hun positie wordt verder verzwakt door de flexibilisering van de arbeidsmarkt en stijgende studieschulden. De coronacrisis werkt als een katalysator voor deze kwetsbaarheden met een snel stijgende jeugdwerkloosheid en steeds meer jongeren die in problematische schulden belanden.

Probleemanalyse

De wooncrisis wordt allereerst veroorzaakt door het grote tekort aan woningen, of het nu om koop, sociale- of middenhuur gaat. Door het tekort komen de betaalbaarheid en de beschikbaarheid van woningen in het geding. De koopsector heeft volgens cijfers van de Rabobank zeker een tekort van 300.000 woningen. De koopwoningen die er zijn, zijn te duur of worden overboden door speculanten. De stijgende studieschulden en onzekere arbeidsmarkt bemoeilijken bovendien de kans op een hypotheek. Dit wordt weerspiegeld door het aandeel van starters in woningtransacties op de woonmarkt. Deze namen af van 48% in 2013 naar 32% in 2019.⁵

Jongeren zijn daardoor in toenemende mate toegewezen op de huurmarkt. Ook hier zijn de kosten en beschikbaarheid van woningen een groot probleem. De huren liggen erg hoog. Zo zijn jongeren die in de vrije sector huren gemiddeld 40 tot 50% van hun inkomen kwijt aan huur.⁶ Voor studenten ligt dat percentage ook op 43%.⁷ Het tekort aan studentenwoningen en sociale en middenhuurwoningen is schrijnend. Voor sociale huurwoningen gaat het om zeker 80.000 eenheden en voor studentenwoningen om 40.000.⁸ Volgens de Stec Groep is er dan nog voor middenhuur tot 2025 een tekort aan 60.000 tot 200.000 woningen.⁹ Hierdoor blijven enorme aantallen jongeren langer thuis wonen of worden dakloos. Het dakloosheidscijfer is sinds 2009 verdubbeld.¹⁰

Op dit moment is het voor nieuwbouw voor studenten en jongeren vooral aantrekkelijk om piepkleine studio's te realiseren i.p.v. gedeelde kamers. Doordat zulke studio's onder het Woningwaarderingstelsel (WWS) voor zelfstandige woningen vallen, kan er veel meer voor gevraagd worden dan voor onzelfstandige woningen. Dit gaat in tegen het efficiënt gebruiken van woonruimte en de sociale effecten van samenwonen.

In de jungle van de woningmarkt wordt in de particuliere huursector nog steeds veel meer gevraagd dan toegestaan door verhuurders.¹¹ Naar de huurcommissie stappen is moeilijk en duurt erg lang, waardoor dit voor jongeren een erg grote stap is. Op deze manier wordt de al lege portemonnee van jongeren nog verder aangetast. Jongeren zijn dan ook niet gebaat bij verdere flexibilisering van de huurmarkt, terwijl de minister hier echter wel wetgeving voor voorbereidt.¹²

⁴Kamernet (Ver)huurmarkt Rapport 2019, https://resources.kamernet.nl/content/pdf/Verhuurmarkt_Rapportage_Kamernet_2019.pdf; Rapportage Rabobank Ontwikkelingen op de Woningmarkt, <https://www.rabobank.nl/particulieren/hypotheek/actueel/q1-2020-kwartaalbericht-woningmarkt/>.

⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/06/15/staat-van-de-woningmarkt-2020>.

⁶ Ministerie van BZK, 2019, Beantwoording vragen Staat van de Woningmarkt 2018.

⁷ Kences, Landelijke Monitor Studentenhuisvesting 2019, 63. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/10/03/landelijke-monitor-studentenhuisvesting-2019>.

⁸ <https://www.trouw.nl/economie/het-tekort-aan-sociale-huurwoningen-groeit-overal~b882afc3/>;

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/06/23/kamerbrief-voortgang-landelijk-actieplan-studentenhuisvesting>.

⁹ <https://www.platform31.nl/wat-we-doen/kennisdossiers/kennisdossier-woningmarkt/particuliere-huurmarkt/middeldure-huur-als-smeerolie>.

¹⁰ <https://www.rtlnieuws.nl/economie/life/artikel/5030636/woningmarkt-krapte-daklozen-peter-boelhouwer-data>.

¹¹ LSVb, Check-je-Kamer-rapportage 2018, <https://lsvb.nl/wp-content/uploads/2020/02/Check-je-kamer-rapportage-2018-.pdf>.

¹² <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/05/15/kamerbrief-over-betaalbaar-wonen-voor-starters-en-mensen-met-een-middeninkomen>.

Oplossingen

De sociale huur moet toegankelijker worden voor jongeren. Het aanbod moet vergroot worden en de slagingskans van jongeren moet verbeterd worden. Er kan bijvoorbeeld gekeken worden naar het automatisch inschrijven van jongeren bij sociale huur zodra zij 18 zijn of het toepassen van verdelingssystemen waar jongeren een hogere slagingskans hebben.

Ook betaalbare middenhuur moet gestimuleerd worden. Boven de liberalisatiegrens geldt totale contractvrijheid waardoor dit segment door de particuliere markt amper gebouwd wordt. Dit is een probleem voor recent afgestudeerden die te veel verdienen voor sociale huur bij corporaties, maar te weinig voor koopwoningen. Oplossingen voor dit probleem zijn het oprekken van het WWS en corporaties stimuleren om meer in dit segment te realiseren.

Om de rechtspositie van jongeren op de woningmarkt te verbeteren moet de capaciteit van de huurcommissie vergroot worden met meer mankracht om de doorstroom van zaken te versnellen. Ook kunnen lokale huurteams ondersteund worden met een rijksbijdrage en geef gemeentes instrumentarium om huisjesmelkers te beboeten. Een boete voor huisjesmelkers staat al jaren op de politieke agenda, maar er wordt herhaaldelijk geen invulling aan gegeven. Dit terwijl in 2016, 2017 en 2019 moties aangenomen zijn die hierom vragen.¹³

Advies

- Reguleer en stimuleer middenhuur, door het oprukken van de liberalisatiegrens van het WWS naar €1000,- en nieuwe afspraken met woningbouwcorporaties over het bijbouwen van middenhuur. Hiervoor moet de verhuurdersheffing afgeschaft worden.
- Maak de huurtoeslag woonvormneutraal om de perverse prikkel voor piepkleine studio's in de jongerenhuisvesting weg te nemen.
- Verbeter de rechtspositie van huurders door ondersteuning van lokale huurteams, meer capaciteit voor de huurcommissie en een boete voor malafide verhuurders.
- Maak de sociale huurmarkt toegankelijker voor jongeren door een landelijk inschrijfsysteem voor corporatiewoningen met een automatische inschrijving zodra zij 18 worden, en meer ruimte voor loting in de woonruimteverdelingsmethodes.

¹³ <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2016Z23727&did=2016D48538>; <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34775-XVIII-29.html>; <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2019Z17555&did=2019D36539>.

Advies Participatie

Aantal ingezonden problemen en oplossingen: 900

Schrijvers: Perspectief, ChristenUnie-jongeren

Achtergrond

Jongeren zijn ondervertegenwoordigd in het proces van beleidsontwikkeling, hoewel een ruime meerderheid (90%) wil meepraten met de politiek, vooral als het gaat om onderwijs, klimaat en werk/economie.¹⁴ Zo concludeerde ook de staatscommissie parlementair stelsel.¹⁵ Het is daarom niet verrassend dat de helft van de jongeren van 16 tot en met 24 jaar vindt dat er onvoldoende wordt geluisterd naar hun generatie bij de aanpak van de coronacrisis¹⁶. Oudere generaties nemen de besluiten, terwijl jongeren op de lange termijn opdraaien voor de rekening van onder andere het klimaat, de woningmarkt, oplopende schulden en de coronacrisis. Er zijn toekomstgerichte oplossingen nodig met oog voor de kwesties die ook al voor de uitbraak van het coronavirus speelden bij scholieren, studenten en starters.

Probleemanalyse

De meerderheid geeft aan zeer positief te staan tegenover de oproep van de premier om input te geven voor het coronabeleid, maar een aanzienlijk deel twijfelt of premier Rutte wel echt iets met de input van jongeren zal doen, want van zich laten horen dat doen jongeren al. Ga daarom proactief in gesprek met jongerenorganisaties, voordat er verstrekkende beslissingen worden gemaakt. Via jongerenorganisaties, door te stemmen, of door zich uit te spreken bij onderwijs-, BLM-, en klimaatdemonstraties geven jongeren duidelijk aan waar zij problemen en oplossingen zien en ervaren. Ook dan moet er worden geluisterd, want ook dat is participatie.

Oplossingen

Bij het opstellen van beleid wordt te weinig tijd genomen om de belangen van jongeren in kaart te brengen en om de effecten van maatregelen secuur te wegen. Er zou daarom meer aandacht moeten zijn voor hun positie door de toepassing van een generatietoets. Daarnaast ervaren jongeren de noodzaak van een basis om hun maatschappelijke functie te combineren met andere verplichtingen. Door financiële druk en praktische drempels die jongeren ervaren zijn er namelijk ook veel jongeren die helemaal geen ruimte ervaren om aan maatschappelijke en politieke participatie te doen. Met name de inclusiviteit voor jongeren met een andere culturele achtergrond, sociaaleconomische achtergrond, opleiding of een functiebeperking schiet tekort. Meedoen moet laagdrempelig zijn, ook voor jongeren die minder makkelijk in aanraking komen met de politiek. Jongeren zijn op zoek naar vindbare, toegankelijke en goed ondersteunde (online) platforms waar zij met hun creatieve input aan de slag kunnen. Een voorbeeld van zo'n platform is de app van de Jongeren Denktank Coronacrisis (JDC) die wordt toegelicht in bijlage 1.

Jongeren die niet zijn aangesloten bij een (politieke) jongerenorganisatie worden verre van gehoord in deze periode. Zij zijn gemotiveerd om te stemmen en het nieuws te volgen. Echter, veel jongeren geven aan de beleidstaal niet te begrijpen en zien dat de onderwerpen en communicatiemiddelen moeilijk toegankelijk zijn. Houd daarom grote campagnes, specifiek om jongeren naar de stembus te krijgen, en verlaag de leeftijd waarop participatie begint. Stimuleer en versterk de participatie van scholieren uit het basisonderwijs in een PO-leerlingen vertegenwoordigend orgaan. Democratisering veelal in de wijk. Faciliteer daarom stelselmatig de mogelijkheden tot lokale jongerenparticipatie. De rol van jongerenwerkers is hierbij cruciaal.

Advies

1. **Stel een generatietoets in** om tot beleid te komen dat rekening houdt met de belangen van jongere generaties en hen niet buitenproportioneel raakt.
2. **Maak het haalbaar voor meer jongeren om laagdrempelig deel te nemen** aan raden, besturen en belangenorganisaties. Hierbij zijn financiële en praktische randvoorwaarden essentieel.
3. **Neem jongerenorganisaties serieus.** Ga proactief het gesprek aan met jongerenorganisaties en jongereninitiatieven en verzorg de noodzakelijke faciliteiten, in het bijzonder op lokaal niveau.

¹⁴ [Definitief rapport flitspeiling jongereninspraak BZK | Rapport](#)

¹⁵ [Staatscommissie parlementair stelsel: Home](#)

¹⁶ [Helft jongeren voelt zich niet gehoord over corona-aanpak: 'Oudere generaties nemen de besluiten, wij draaien op voor de rekening'](#)

Bijlage 1: Samenwerking met SER Jongerenplatform

Denktank-Y en SER Jongerenplatform gaan vanaf 14 september samenwerken in de onafhankelijke Jongeren Denktank Coronacrisis (JDC). De Denktank is opgericht om advies uit te brengen aan het kabinet over de gevolgen van de coronacrisis voor jongeren. Naast de Jongeren Denktank Coronacrisis blijven Denktank-Y en het SER Jongerenplatform ook zelfstandig functioneren.

De werkzaamheden van Denktank-Y en het SER Jongerenplatform op het gebied van jongeren en de coronacrisis zullen worden gecombineerd en worden ondersteund door de SER. Op 14 september starten we een online dialoog met zoveel mogelijk jongeren via een app. De bedoeling van deze online dialoog is input op te halen bij jongeren in Nederland ten behoeve van de advisering. Met de app kan gestructureerd en overzichtelijk input worden opgehaald en worden zoveel mogelijk jongeren betrokken bij het werk van de JDC. Verder zullen alle politieke jongerenorganisaties worden geïnformeerd over de samenwerking in de Jongeren Denktank Corona en worden uitgenodigd hieraan deel te nemen.

De bedoeling is dat dit resulteert in een advies aan regering en parlement met duidelijke antwoorden op de volgende vragen. Wat hebben jongeren in Nederland nodig om de kansen te benutten die de coronacrisis biedt? Wat zijn de belemmeringen die jongeren in Nederland als gevolg van de coronacrisis ervaren en hoe zien zij de oplossingen daarvoor? In dit advies wordt duidelijk benoemd wat jongeren zelf nodig hebben en kunnen doen om de oplossingen te realiseren en welke rol regering en parlement daarin kunnen spelen.

Bijlage 2: 15 synergiekansen voor groen herstel uit de coronacrisis

De Jonge Klimaatbeweging en de Klimaat- en Energiekoepel bieden u graag 15 concrete suggesties die zowel op korte termijn economisch soelaas bieden, als op de lange termijn bijdragen aan verduurzaming.

Mobiliteit

✓ Stimuleren Modal Shift

Stimuleer dat mensen meer duurzame modaliteiten kiezen wanneer er weer in toenemende mate zal worden gereisd. Doe dit door:

- i) afschaffen van de onbelaste woon-werkvergoeding voor personenauto's. Dit stimuleert thuiswerken en leidt tot wel 3.15 miljard minder autokilometers op jaarbasis en een uitstootreductie van 0.4 Mton CO₂.¹⁷
- ii) een kerosinebelasting en/of vliegticketbelasting in te voeren.
- iii) generieke reductie treintarieven met 10%. Tot 2030 kan deze maatregel leiden tot een groei van 4.7% in het aantal reizigerskilometers per spoor en een reductie van 100M autokilometers.¹⁸
- iv) het heroverwegen van de besteding aan infrastructuur. Door de verwachte, blijvende toename van thuiswerken, wordt de weginfrastructuur minder belast. Zet deze besparingen op minder asfalt in voor de verduurzaming van de mobiliteit, zoals in laadinfrastructuur, meer OV of deelmobiliteit.

✓ Hoogfrequent Spoorvervoer uitbreiden

Versnel de uitbreiding van het programma Hoogfrequent Spoorvervoer om de capaciteit van het OV in de 1,5-metersamenleving te verhogen en te bouwen aan een toekomstbestendig OV-netwerk. Focus daarbij ook op grensoverschrijdende verbindingen.

Gebouwde omgeving

✓ Duurzame Verhuurderheffing

Geef woningcorporaties korting op de Verhuurdersheffing tot en met 2021 wanneer dit wordt aangewend voor de verduurzaming van de huurwoningen met aantoonbare reductie in de huurkosten (waaronder g/w/e) van de bewoners.¹⁹

✓ Extra impuls Renovatieversneller

Verdubbel de hoeveelheid geld beschikbaar voor de Renovatieversneller naar een totaal van 200 miljoen euro. Zo wordt eerder de kostenverlaging voor duurzame renovatie behaald en komen we sneller op het beoogde renovatie tempo van 200.000 verduurzaamde woningen per jaar uit het Klimaatakkoord.

✓ Stimuleer de duurzame bouwprojecten

Versnel de uitvoering en opdrachtverlening van bouwprojecten met een integraal plan op energie efficiëntie, biodiversiteit en circulair materiaalgebruik. Geef voorrang aan deze nieuwbouwprojecten in plaats van op volgorde van binnenkomst bij het stikstofregistratiesysteem.

¹⁷ Planbureau voor de leefomgeving (2020). Kansrijk mobiliteitsbeleid. Den Haag.

¹⁸ Planbureau voor de leefomgeving (2020). Kansrijk mobiliteitsbeleid. Den Haag.

¹⁹ Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (2020). Groen uit de crisis. Den Haag.

Bedrijfsleven

✓ Onderweg naar Parijs

Stel met beursgenoteerde bedrijven die steunmaatregelen van de overheid genieten plannen op waarmee zij zich aan het Parijs-akkoord conformeren. Laat bijvoorbeeld de rente die wordt betaald op de staatssteun afhangen van de emissiereductie in de periode 2020-2030 of stel een dalend CO2 plafond in. Een gemiste kans is de steun voor KLM, waarbij er slechts beperkte eisen zijn gesteld aan het verduurzamen van de bedrijfsvoering zoals het schrappen van korte vluchten.

✓ Versterk het innovatieve ecosysteem van de industrie

Verbreed bestaande instrumentaria die focussen op publiek private partnerschappen in de ontwikkeling en uitrol van duurzame en circulaire alternatieven. Denk hierbij aan het verder uitbreiden en financieren van de Topsector Energie en het ISPT. Naast versterking van het subsidielandschap dienen producten met negatieve externaliteiten sterker geprijsd te worden. De opbrengsten uit deze heffingen kunnen duurzame innovaties co-financieren aan de hand van revolverende fondsen.

✓ Stimuleren van duurzaam en circulair ondernemerschap²⁰

- Voortzetting van de ophoging van de MIA-regeling en EIA-regeling.
- Investeringsaftrek in de MIA structureel ophogen van 36% naar 45% om onrendabele investeringen in bedrijfsmiddelen rendabel te maken.

Kosteneffectiviteit van MIA-regeling en EIA-regeling is hoog en een structurele ophoging van het aftrekpercentage kan leiden tot meer gebruik van de regeling. Dit biedt ondernemers de kans om zich duurzaam en circulair uit de crisis te investeren.

✓ Zet sterk in op Europese samenwerking

Net als de coronacrisis is klimaatverandering bij uitstek een internationaal probleem, dat slechts in beperkte mate op enkel nationaal niveau kan worden bestreden. Om 'carbon leakage' te voorkomen en waardevolle innovatie en banen in de industrie voor Nederland te behouden, is het van groot belang om internationale samenwerking te versterken. Maak afspraken op Europees niveau om de concurrentiepositie van Nederland te behouden, ook als Nederland de noodzakelijke stappen neemt om klimaatverandering tegen te gaan. Denk hierbij aan:

- i) het uitbreiden van het EU ETS;
- ii) beperking van de gratis vliegrechten voor luchtvaartmaatschappijen;
- iii) invoering van een CO2-heffing op import en export van producten van/naar de EU

Voedselsysteem

De oneliner van Mansholt zal in het licht van een veranderend klimaat blijven bestaan en worden verrijkt met de kennis van nu: 'nooit meer honger, in balans met het ecosysteem'

✓ Draagkracht van het regionale ecosysteem is leidend

We moeten toe naar een systeem waarin wij voedsel produceren binnen de draagkracht van de aarde zonder negatieve gevolgen voor milieu en mens. Produceer regionaal wat regionaal geproduceerd kan worden, sluit daarbij de kringloop en laat de productie zoveel mogelijk aansluiten bij wat consumenten zouden moeten consumeren voor een gezonde levensstijl (schijf van vijf).

✓ Geef perspectief: de vervuiler betaalt de verbeteraar

Zet duidelijke lange termijn doelstellingen op de belangrijkste opgaven en zet deze om naar meetbare en te monitoren KPI's. Zorg voor een heldere beloningsstructuur in de vorm van betaling voor diensten en producten, betaal de verbeteraar via de vervuiler. Mogelijke diensten en producten zijn onder andere biodiversiteit, waterbeheer, koolstofopslag en vermindering van hittestress.

²⁰ Rijksoverheid (2020). Brede Maatschappelijke Heroverweging: Naar een economie zonder afval. Den Haag.

✓ Focus op klimaatadaptatie en biodiversiteit

Het stimuleren van het verbreden van businessmodellen waarbij meer aandacht is voor klimaatadaptatie en biodiversiteit en het combineren van verschillende economische activiteiten, bijvoorbeeld gewassen telen in combinatie met waterschapsbeheer en/ of energieopwekking. Neem klimaatadaptatie en biodiversiteit mee in de RES 2.0.

✓ Zekerheid in transitie

Boeren kunnen op twee manieren worden ondersteund:

- Biedt boeren die nu een terugval in omzet zien de kans om te stoppen door de reeds bestaande saneringsregeling voor boeren uit te breiden.²¹
- Uitbreiding van de borgstellingsregeling Vermogensversterkend Krediet (VVK) voor jonge en ervaren boeren om deze agrarische ondernemers de kans te geven te verduurzamen.²²

✓ Stimuleer een gezond & duurzaam voedselpatroon

Koppel de hoogte van de belasting op voedsel aan de nutritionele waarde (schijf van vijf) in combinatie met CO₂ uitstoot. Hiermee zorg je ervoor dat het juiste eten betaalbaar blijft. Maakt dit nu concreet door een BTW-verlaging in te voeren op groente en fruit naar 5% en een BTW-verhoging op vleesproducten naar 21%. Dit leidt tot een emissiereductie van tot wel 0.7 Mton op jaarbasis.²³ Als voorbeeld kan de aanpak van de TAPP-coalitie overgenomen worden. Er zal hierdoor meer groente en fruit en minder vlees t.o.v. het huidige voedselpatroon worden geconsumeerd. Een gezond eetpatroon draagt naar verwachting ook bij aan de daling van de toenemende ziektekosten. Stel tevens dezelfde Nederlandse productie-eisen aan voedsel wat wordt geïmporteerd. Geef bijvoorbeeld 'Beter Leven Sterren' of een Planet Proof beoordeling aan buitenlandse producten, zorg voor een race to the top!

Energiemarkt

✓ Investeer nu in de energienetten

Haal investeringen in energienetten naar voren, zowel landelijk als lokaal. Dit schept op korte termijn veel werk zodat de keuze voor een technisch beroep voor schoolverlaters aantrekkelijk blijft en ook bestaande vakkrachten voor de energiesector behouden blijven. Op de lange termijn schept dit meer netcapaciteit ruimte voor variabele opwek, opslag en elektrificatie.

²¹ Rijksoverheid (2020). Brede Maatschappelijke Heroverweging: Naar een duurzamer voedselsysteem. Den Haag.

²² <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/01/02/startende-agrarische-ondernemers-krijgen-kans-bedrijf-te-verduurzamen>

²³ Rijksoverheid (2020). Brede Maatschappelijke Heroverweging: Naar een duurzamer voedselsysteem. Den Haag.